

goal of learning – to nurture a person who is able to develop in today’s society.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вовк О. І., Костенко А. А. Методика навчання англомовного спілкування учнів початкової школи. Курс лекцій / О. І. Вовк, А. А. Костенко. Ч.: Видавець: Нечитайло О. Ф., 2014. 127 с.
2. Костенко А. А. Застосування мультимедійних технологій у навчанні іноземної мови учнів початкової школи / А. А. Костенко. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2014. 158 с.
3. Крузе Б. А. Мультимедийная компетентность учителя / Б. А. Крузе // Педагогическое образование и наука. 2009. № 6. С. 82–84.
4. Лисенко Л. О. Використання ІТ-технологій при вивченні англійської мови за професійним спрямуванням / Л. О. Лисенко // Наукові записки ЦДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Випуск 178. Кропивницький, 2019. С. 125–128.
5. Роль медиа в современном мире и образовании. Лекционный курс (тезисы). [Электронный ресурс]. URL: <http://mediapedagogics.ru/lectures.html>
6. Теоретические основы создания образовательных электронных изданий / М. И. Беляев, В. М. Вымятин, С. Г. Григорьев и др. Томск, 2002.
7. Цвилева Я. Засоби презентаційної графіки. [Электронный ресурс] / Я. Цвилева. URL: <http://informat.in.ua/zasob%D1%97grafiki.html>.

REFERENCES

1. Vovk, O. I., Kostenko, A. A. (2014). *Metodyka navchannia anhlomovnoho spilkuvannia uchniv pochatkovoї shkoly. Kurs leksii*. [Methods of teaching English language communication to elementary school students].
2. Kostenko, A. A. (2014). *Zastosuvannia multymediinykh tekhnolohii u navchanni inozemnoi*

movy uchniv pochatkovoї shkoly. [Application of Multimedia Technologies in Elementary School Students’ Foreign Language Teaching]. Cherkasy.

3. Kruze, B. A. (2009). *Multymediynaia kompetentnost uchytelia*. [Multimedia Teacher Competence].
4. Lysenko, L. O. Vykorystannia. (2019). *IT-tekhnologii pry vyvchenni anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam*. [The use of IT technologies in the study of English language by professional direction]. Kropyvnytskyi.
5. *Rol media v sovremennom mire y obrazovanii. Lektsyonnyi kurs (tezisy)*. [The role of media in today’s world and education.]
6. *Teoreticheskie osnovy sozdaniya obrazovatelnykh elektronnykh izdaniy*. (2002). [Theoretical Foundations of Creating Educational Electronic Publications]. Tomsk.
7. Tsvyleva, Ya. *Zasoby prezentatsiinoi hrafiky*. [Tools of presentation graphics]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАПІТАН Тетяна Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов у школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KAPITAN Tetiana Anatoliivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of Linguodidactics and Foreign Languages of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: methodology of foreign language teaching in school.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2020 р.

УДК 378.011.3-051:78

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-188-91-95

КОЖЕВНІКОВА Лариса Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
 ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-8535-8727>
 e-mail:L0681813681@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Необхідність виховання нової генерації педагогічних кадрів і розробка комплексу теоретичних та

методичних основ забезпечення педагогічного процесу є одним із актуальних питань сьогодення. Музичне мистецтво як своєрідна форма пізнання дійсності

забезпечує різнобічний вплив на свідомість особистості, формує ціннісні пріоритети та виступає джерелом культурного збагачення та творчого розвитку.

В умовах інформаційної надмірності, різновекторних музично-культурних альтернатив, особливого значення набуває підготовка фахівців музичного мистецтва. В умовах реформування вищої школи особливої значущості набуває компетентнісний підхід, який підсилює практичну зорієнтованість освіти та її предметно-професійну складову. Зокрема, комунікативна компетентність майбутнього вчителя, розглядається як одна із структурних складових професійно-педагогічної діяльності, що уможлиблює гуманізацію процесу навчання, взаєморозуміння та взаємодію учасників освітнього процесу [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна мистецька освіта, її розвиток та шляхи удосконалення знаходяться в центрі уваги науковців. Компетентнісний підхід як провідна методологія сучасних трансформаційних процесів в освіті досліджувалась Н. Бібік, М. Головань, О. Пометун, О. Савченко. Теоретико-методологічні та методичні аспекти формування мистецької компетентності представлені у наукових розвідках Л. Масол, О. Олексюк, О. Щолокової та ін. Спілкування як художню категорію розглядали Л. Виготський, Є. Назайкінський, Г. Тарасов та інші. Проблеми художньо-педагогічного спілкування присвячені праці Ю. Борєва, М. Кагана, Ю. Петрової. У музичній педагогіці вищої школи окремі аспекти художньо-педагогічного спілкування розглядали О. Апраксіна, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Л. Коваль, І. Сипченко та інші.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність, зміст та структурні компоненти комунікативної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових дослідженнях Н. Бібік, В. Лозової, А. Маркової обґрунтовано сутність компетентнісного підходу як відображення результатів навчання, здійснено диференціацію понять «компетенція» та «компетентність». Поняття «компетенція» тлумачиться як об'єктивна категорія суспільно-визнаного рівня знань, умінь, ставлень, а поняття «компетентність» розглядається як інтегрована характеристика особистості, сформованої через «знання, вміння й навички, систему ставлень,

поведінкових реакцій і здатності самостійно виконувати завдання у конкретній сфері діяльності» [1, с. 63].

З огляду на визначення феномену «компетентність» та зважаючи на специфіку педагогічної діяльності фахівця музичного мистецтва професійну компетентність учителя музичного мистецтва варто розглядати як властивість особистості, що проявляється у здатності до розв'язання навчально-виховних завдань та готовності до теоретичного та практичного здійснення педагогічної діяльності.

Важливою комплексною функційною складовою професійної діяльності вчителя музичного мистецтва виступає комунікативна компетентність, яка уможлиблює готовність педагогів створювати умови для пізнавально-творчого розвитку підрастаючого покоління.

Комунікативна компетентність – розглядається як сукупність навичок та вмінь, необхідних для ефективного спілкування (Петровська Л. А.); ситуативна адаптованість й вільне володіння вербальними та невербальними (мовними та немовними) засобами соціальної поведінки (Ємельнов Ю.) сукупність знань, умінь та навичок, до яких входять функції спілкування й особливості комунікативного процесу, види спілкування і його основні характеристики, засоби спілкування (вербальні, невербальні). Комунікативна компетентність учителя проявляє себе як здатність певним чином та в певних умовах взаємодіяти з іншими людьми [2].

Комунікативна компетентність виступає інтегральною якістю, яка синтезує в собі загальну культуру та її специфічні прояви у професійній діяльності. Вимогами комунікативності є правила конкретності, контролю над невербальними сигналами (міміка, жест, інтонація); правило «місця й часу», відкритості, активного й конструктивного слухання тощо. Правило зворотнього зв'язку забезпечує досягнення головної мети – комунікативного процесу взаєморозуміння.

Компетентнісний підхід, поєднуючи елементи особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів, має гуманістичну, прагматичну та практичну спрямованість. Саме це вказує на міждисциплінарність та системність, яка реалізується шляхом «інтеграції усіх складників навчального процесу у цілісну та динамічно-розвиваючу педагогічну систему» [2]. Кузьміна виділяє п'ять структурних компонентів, які характеризують наявність педагогічної

системи: Цілі, для досягнення яких створюється педагогічна система; навчальна інформація, для засвоєння якої створюється педагогічна система; засоби педагогічної комунікації (засоби, форми, методи); педагоги як носії цілей педагогічної системи, навчальної інформації, засобів педагогічної комунікації [2].

Ми вважаємо, що комунікативна компетентність як одна із ключових в системі підготовки фахівця забезпечує оптимальне транслявання смислів, цінностей, змісту музичного мистецтва.

У структурі комунікативної компетентності виділяють наступні компоненти [6, с. 109].

– пізнавальний: пізнання партнерів по спілкуванню, знання психологічних особливостей спілкування;

– емоційний: позитивне самоставлення і налаштування на спілкування;

– поведінковий: система комунікативних умінь, здібностей та якостей особистості.

Змістова сторона комунікативної компетентності фахівця забезпечується формуванням комплексу психолого-педагогічних, мистецьких, музично-історичних, музично-теоретичних, культурологічних знань; музично-виконавських (вербальних і невербальних), комунікативних умінь та навичок і проявляється через готовність до творчої музично-педагогічної діяльності, здатності до емоційного відгуку на музику, до управління комунікативними процесами, готовності оцінити результат музично-педагогічно діяльності.

Аналізуючи спілкування як особливий вид художньо-педагогічної діяльності, ми можемо виділити такі структурні складові як: мотиваційний компонент, який охоплює емоційно-ціннісну сферу майбутнього фахівця й передбачає усвідомлення студентами важливості розвитку власної музичної культури та можливості застосування отриманих комунікативних компетентностей в інших видах діяльності; змістовий компонент передбачає вирішення комунікативних завдань у процесі вербально-музичного спілкування; комунікативно-виконавчий етап, спрямований на застосування різноманітних форм, методів і прийомів залучення учнів до музики.

Аналіз сприйнятої та виконаної музики утворює складну структуру художньо-педагогічного спілкування: вчитель – творець мистецтва – учень. В залежності від змісту та завдань музично-педагогічного процесу будь-який із компонентів набуває домінуючого

значення, в тому числі і музичний твір.

Таким чином, музичний твір у процесі художньо-педагогічного спілкування є водночас предметом і засобом спілкування.

Вчитель музичного мистецтва виступає ключовою фігурою навчального процесу, заохочує учнів до словесної інтерпретації змісту музичного твору, створює атмосферу заохочення, активності у спілкуванні. Активність, підготовленість до розуміння мистецького твору складає зміст художньо-педагогічного спілкування. Активність, як зазначає М. Каган, «залучає те, що відноситься до кругозору й нерозривно пов'язане з відповіддю, мотивованим запереченням-згодою. У певному значенні, – продовжує свою думку автор, – домінанта належить саме відповіді: вона створює підґрунтя для розуміння, активну й зацікавлену підготовку до нього» [3, с. 15]. Таким чином підкреслюється провідна роль учителя у створенні навчально-мистецького середовища та формуванні культури особистості, залучаючи її до художнього сприймання, художнього самовираження та творчої інтерпретації.

Спираючись на загальну структуру комунікативної функції художньої діяльності, вагомим значення поряд із діалогом із самою музикою набуває «комунікація з приводу музики», тобто міжособистісне спілкування партнерів у процесі музичного сприймання, до і після нього, але на його основі. Саме таке специфічне спілкування розвиває потребу в обміні думками, враженнями, формує здатність особистості до естетичної оцінки творів, стимулює пізнання себе та інших.

Найбільше значення для професії вчителя музики, який є «носієм і поширювачем цінностей, норм і зразків культури» має діалогічне спілкування» [5, с. 46].

Значущість діалогічного спілкування з приводу музики полягає у тому, що воно ґрунтується на великій майстерності вчителя досягнути через своїх героїв унікальної самоактуалізації, яке не досягається у реальному спілкуванні людей. Ті засоби проникнення у неусвідомлені й словесно невиражені психічні процеси, якими володіє музика, відкриває перед майбутнім вчителем реальний світ у всій цілісності, єдності свідомого й підсвідомого змісту. Таким чином музичне спілкування збагачує та здійснює культурологічний вплив на вчителя та учнівську молодь.

Сучасна теорія комунікативного впливу передбачає володіння майбутнім вчителем

музики ораторською майстерністю. Однак, серед особистісних якостей вчителя музики, необхідно підкреслити наявність у нього власної позитивної «Я–концепції», яка зумовлена сукупною уявою особистості про себе. Особи з позитивною «Я–концепцією» володіють твердими переконаннями в імпуванні іншим людям, впевненості в здатності до того чи іншого виду діяльності і відчуттям особистої значущості.

Отже, позитивна «Я–концепція» й висока самооцінка вчителя музики є запорукою у справі поширення й залучення учнів до справжнього музичного мистецтва.

Ми підтримуємо означені вище позиції, і розглядаємо комунікативну компетентність учителя музичного мистецтва як інтегративну якість особистості, яка опосередковує професійно-педагогічну діяльність, спрямовує на налагодження, підтримку та розвиток педагогічно доцільної взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу та забезпечує ефективне використання засобів музичного мистецтва у цій взаємодії.

Визначені складники комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва актуалізуються сучасними тенденціями розвитку освітнього середовища, що відображають цілісність та інтегральність підготовки фахівців мистецького спрямування.

Ми вважаємо, що комунікативна компетентність учителя музичного мистецтва, як одна із ключових у системі професійних компетентностей фахівців мистецького спрямування, належить до структурованих дефініцій, виступає системною, інтегративною властивістю, що передбачає готовність педагога до досягнення художньо-педагогічного матеріалу, здатність організовувати початково-мистецьке середовище, яке сприяє розвитку емпатії та музичної рефлексії особистості; оволодіння практичними навичками інтерпретації музичних творів тощо. До її структурної будови слід включити когнітивно-гностичний, аксіологічно-аналітичний, діяльнісно-комунікативний компоненти.

Когнітивно-гностична складова комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва передбачає знання з педагогіки та вікової психології; вільне оперування мистецькими знаннями та вміннями; усвідомлення різноманітних паралелей між стильовими напрямками, жанрами мистецтва; відтворення об'єктивного змісту твору та виявлення

суб'єктивного ставлення до нього; здатність захоплювати власним виконанням твору; володіння вербальною інтерпретацією твору. ораторською майстерністю

Аксіологічно-аналітичний компонент комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва визначається сформованістю системи художніх цінностей на основі яких формується здатність до емоційного відгуку на музику; вмінти самостійно давати адекватну оцінку мистецьким та педагогічним явищам та процесам; відчувати інтелектуальні та емоційно-вольові стани партнерів педагогічної взаємодії.

Діяльнісно-комунікативний компонент комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва передбачає готовність до творчої активності у здійсненні музично-педагогічної діяльності, вільне володіння методами та прийомами художньо-виконавського втілення; «комунікація з приводу музики», тобто міжособистісне спілкування партнерів у процесі музичного сприймання, до і після нього, але на його основі, встановлювати діалогічні взаємини з учнівською молоддю, передбачати труднощі та визначати незвичні способи їх подолання, коригувати недоліки особистісного та музично-творчого розвитку.

Варто зазначити, що сформованість компонентів комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва забезпечує не лише комплексну готовність до успішної педагогічної діяльності, а й формує суб'єкта музично-педагогічного процесу в гармонійній єдності культурного та художнього розвитку, залучаючи його до музичних цінностей, спонукаючи до творчих пошуків, художнього самовираження.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, комунікативна компетентність учителя музичного мистецтва як одна із ключових у системі професійних компетентностей фахівців мистецького спрямування належить до структурованих дефініцій, виступає системною, інтегративною властивістю, що передбачає готовність педагога до досягнення художньо-педагогічного матеріалу, здатність організовувати початково-мистецьке середовище, яке сприяє міжособистісному спілкуванню партнерів у процесі музичного сприймання, до і після нього, але на його основі; оволодіння практичними навичками інтерпретації музичних творів тощо. До її структурної будови входять когнітивно-гностичний, аксіологічно-аналітичний, діяль-

нісно-комунікативний компонент.

Результати дослідження сутності та змісту комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва можуть використовуватися у закладах вищої освіти для підготовки фахівців мистецького спрямування. Визначена змістовно-структурна будова комунікативної компетентності сприятиме оволодінню фахівцями ефективними методами й формами організації навчального процесу, позитивно впливатиме на розвиток музично-естетичних цінностей та пріоритетів.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва. Так, подальшого вивчення потребують такі питання: розроблення критеріально-діагностичної бази; моделювання методичних засад формування комунікативної компетентності вчителів музичного мистецтва

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гузій Н. В. Сутність, зміст та структура мистецької компетентності педагогів-організаторів культурно-дозвіллевої діяльності та рекреації / Н. В. Гузій., О. М. Тадеуш // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 26: зб. наукових праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. С. 61–66.
2. Захарова С. Н. Формирование коммуникативной компетентности как условие профессиональной подготовки студентов в педагогическом вузе [Электронный ресурс] // Молодой ученый. 2017. № 3.1. С. 8–10.
3. Каган М. С. Мир общения / М. С. Каган. М.: Политиздат, 1988. 319 с.
4. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Проворова Є. М. К., 2008. 19 с.
5. Рудницька О. П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної пед. освіти: навч. посібн. / О. П. Рудницька. К.: ІЗМН, 1998. 248 с.
6. Скорик Т. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музичного / Т. Скорик // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Вип. №3: зб. наукових праць. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя 2016. С. 108–111.

REFERENCES

1. Huziy, N. V. (2019). *Sutnist', zmist ta struktura mystets'koyi kompetentnosti pedahohiv-orhanizatoriv kul'turno-dozvillyevoyi diyal'nosti ta rekreatsiyi*. [The essence, content and structure of artistic competence of teachers–organizers of cultural and recreational activities and recreation]. Kyiv.
2. Zakharova, S. N. (2017). *Formyrovanye kommunykativnoy kompetentnosti okak uslovye professyonal'noy podhotovky studentov v pedahohycheskom vuze*. [Formation of communicative competence as a condition for professional training of students at a pedagogical university]. Karrask.
3. Kahan, M. S. (1988). *Myr obshchenyya*. [World of communication]. Moscow.
4. Provorova, YE. M. (2008). *Metodychni zasady formuvannya komunikativnoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya muzyky*. [Methodical bases of formation of communicative competence of the future music teacher]. Kyiv.
5. Rudnyts'ka, O. P. (1998). *Muzyka i kul'tura osobystosti: problemy suchasnoyi ped. osvity*. [Music and personality culture: the problems of modern pedagogical education]. Kyiv.
6. Skoryk, T. V. (2016). *Formuvannya komunikativnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv muzychnoho*. [Formation of communicative competence of future music teachers]. Nizhyn.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОЖЕВНИКОВА Лариса Васи́лівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
Наукові інтереси: актуальні проблеми музичної педагогіки, мистецької освіти, музикознавства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOZHEVNIKOVA Larisa Vasylivna – Ph (Pedagogics), Associate Professor of the Department of Art Disciplines and Teaching Methodics SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hrygoriy Skovoroda State Pedagogical University».

Circle of scientific interests: actual problems of music pedagogy, art education, musicology.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2020 р.